

ODBORNÍCI A ZNALCI V TRESTNOM KONANÍ

EXPERTS AND CONNOISEUR IN CRIMINAL PROCEDURE

Margita Prokeinová

Katedra trestného práva, Kriministiky a kriminológie, Právnická fakulta UK, Bratislava

Abstrakt

V každej trestnej kauze je státní zástupce a súd tým, kto musí vziať v úvahu všetky dostupné dôkazy, ktoré budú sloužiť k vysvetleniu skutočností dôležitých pre rozhodnutie v danom prípade. Znalecké zisťovania, expertízy a znalecké posudky sú použiteľnými dôkazmi. Tieto dôkazy musia byť posúdené rovnakým spôsobom ako iné použiteľné dôkazy. Význam každého z týchto dôkazov bude potom závisieť na jeho váhe, logike, záväznosti, autentičnosti atď. Všetchny použiteľné dôkazy musia v rámci dokazovacieho řízení vytvoriť ucelený komplex. Aby tohoto dosáhli, musia orgány činné v trestnom řízení uprednostniť fakty pred svojím vlastným presvedčením.

Kľúčové slová

Odborníci, znalci, expertíza, znalecký posudok, trestné konanie, dôkaz

Abstract

In each criminal case prosecution and courts are bodies who must consider which available evidences they will use to account certain facts which are important for decision in the case. Examinations of experts, expertises and expert's opinions are such available evidences as well. These available evidences have to be judged in the same way as other available evidences. The significance of certain available evidence will then depend on its own force, logic, cogency, authenticity etc. All available evidences must create coherent complex within evidence proceedings. To receive to this conclusion, bodies responsible for penal proceedings must consider carefully acknowledgments up to their own interior conviction.

Key words

Experts, connoisseurs, expertise, expert's opinion, criminal procedure, evidence

Problematika znaleckej činnosti a činnosti odborníkov má veľký význam pre účely dokazovania v trestnom konaní. Spôsob a metódy dokazovania sa v histórii menili a vyvíjali v závislosti od rôznych spoločensko-politických premien.

Trestný poriadok pred rekodifikáciou nemal osobitné ustanovenie o odbornej činnosti na rozdiel od nového zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2006. Ustanovenie § 105 ods. 1 predchádzajúceho Trestného poriadku síce umožňovalo vyhotoviť potvrdenie alebo odborné vyjadrenie namiesto pribratia znalca, avšak bez ďalšej podrobnejšej úpravy postupu. Tento nedostatok odstránil práve rekodifikovaný Trestný poriadok, ktorý v § 141 upravuje odbornú činnosť. Zákonodarca má záujem obmedziť rozsah znaleckého dokazovania a preferovať formálne menej náročný postup pre objasňovanie skutočností dôležitých pre trestné konanie pomocou odborných znalostí.¹ Znalca treba pribrať len vtedy, ak na objasnenie dôležitých skutočností nepostačí odborné vyjadrenie alebo písomné potvrdenie. Spolupráca orgánov činných v trestnom konaní a súdu so znalcami a odborníkmi v priebehu výkonu ich činnosti je veľmi dôležitá.

1. Odborníci a využitie ich činnosti

Je potrebné odlišovať znalca od odborníka a zároveň treba veľmi citlivo rozlišovať, kedy treba do konania pribrať znalca a kedy postačí vyjadrenie odborníka. Orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu si vyžiada odborné vyjadrenie, ak sú na objasnenie skutočnosti dôležitej pre trestné konanie potrebné odborné znalosti. Vyžiadanie odborného vyjadrenia alebo písomného potvrdenia sa realizuje formou opatrenia. Odborník môže okrem toho napríklad vyšetrovateľovi pomôcť nielen orientovať sa v odborných otázkach, ale aj odborne usmerniť priebeh celého vyšetrovacieho úkonu a prípadne vymedziť okruh otázok, ktoré treba dať na posúdenie znalcovi.

Odborníci sú spravidla špecializovaní kriminalistickí pracovníci, ktorí sa najčastejšie priberajú z radov pracovníkov polície. Ich úlohou je predovšetkým vyhľadávať stopy, zaisťovať ich, predbežne posudzovať, urobiť dokumentáciu, atď. Využívanie odborníkov zaručuje dôkladné zaistenie niektorých významných prvotných informácií o vyšetrovanej

udalosti ako i získanie dôkazných prostriedkov. Odborníci sa využívajú i v štádiu predbežného skúmania nazhromaždených materiálov, kde sa rozhoduje o tom, ktoré z nich môžu mať dôkazný význam.

2. Znalec a znalecká činnosť

Znaleckú činnosť, jej organizáciu a riadenie upravuje osobitný právny predpis zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov. Okrem tejto právnej úpravy znaleckú činnosť a s ňou súvisiace okolnosti upravuje aj Trestný poriadok v VI. hlave pod názvom dokazovanie v treťom dieli v §§ 142 až 152.

Znalci sú povinní vykonávať znaleckú činnosť osobne, ak ide o fyzickú osobu, riadne, v určenej lehote, účelne, hospodárne a nestranne. Znalecká činnosť je vykonávaná za účelom objasnenia skutočností dôležitých pre trestné konanie, na ktorých zistenie sú potrebné znalosti a skúsenosti osobitne kvalifikovaných odborníkov z odboru a z odvetvia, v ktorom boli vymenovaní. Účel znaleckej činnosti je zároveň totožný s účelom znaleckého posudku, ktorého cieľom je taktiež objasniť skutkové okolnosti na základe odborných znalostí v príslušnom odbore. Pre splnenie formálnych náležitostí pre výkon znaleckej činnosti sa vyžaduje zloženie znaleckého sľubu do rúk ministra spravodlivosti.

Podľa už spomínaného rekodifikovaného Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu priberie znalca na podanie znaleckého posudku len vtedy, ak odborné vyjadrenie nie je postačujúce pre zložitosť objasňovanej skutočnosti. V prípade, ak sa má objasniť obzvlášť zložitá skutočnosť, priberú sa dvaja znalci. Trestný kódex obligatórne stanovuje, že dvoch znalcov treba pribrať vždy, ak ide o vyšetrenie duševného stavu a pitvu mŕtvol (§ 142 ods. 1 Tr. por.).

Znalec je fyzická osoba alebo právnická osoba so špeciálnymi odbornými znalosťami odlišná od procesných strán a orgánov činných v trestnom konaní, ktorá sa priberá za účelom objasnenia konkrétnej skutočnosti dôležitej pre trestné konanie, pokiaľ na objasnenie skutočnosti sa vyžadujú odborné znalosti (napr. v odbore medicíny, ekonómie, účtovníctva, chémie, písma, stavebníctva, techniky a technológie).

---

¹ Olej, J.: *Slovenská advokácia a nové trestné kódexy. Bulletin slovenskej advokácie .Bratislava 2006, s. 223*

Znalca nemožno stotožňovať so svedkom, pretože svedok je nenahraditeľný, nikto ho nemôže zastúpiť v tom, čo on vnímal vlastnými zmyslami a vypovedá o skutočnostiach týkajúcich sa trestnej činnosti, o ktorých nadobudol vedomosti mimo trestného konania. Naopak, znalec je nahraditeľný, oboznamuje sa so skutočnosťami týkajúcimi sa trestnej činnosti počas trestného konania, či už štúdiom spisov, osobnou prítomnosťou pri vykonávaní procesných úkonov alebo vlastným skúmaním vecí. Okrem toho znalec pri odpovediach na otázky využíva svoje odborné znalosti.

Podľa nového ustanovenia § 151 Tr. por. môžu orgány činné v trestnom konaní a súd využiť pomoc odborného konzultanta za splnenia podmienok ustanovených v ods. 1. Odborný konzultant vo veci len radí a konzultuje, preto jeho účasť nevylučuje, aby sa na posúdenie odborných otázok pribral znalec, ktorý podá znalecký posudok. Odborný konzultant sa príberá opatrením pričom nevypracováva žiadne písomné vyjadrenie či potvrdenie.

2.1. Pojem, význam a druhy expertízy

Proces utvárania znaleckého dôkazu sa v kriminalistike nazýva *expertízou*. Expertíza ako kriminalistická metóda sa používa vtedy, ak na odhalenie, objasnenie relevantných skutočností sú potrebné odborné znalosti z rôznych vedných disciplín.

Najdôležitejším subjektom expertízy je znalec, ktorý na základe zistených skutočností vypracuje znalecký posudok, ktorý je konečným výsledkom expertízy a má povahu dôkazného prostriedku. Z tohto pohľadu expertíza je nielen jedna z metód kriminalistickej činnosti, ale zároveň aj prameňom dôkazov.

Aplikácia metódy expertízy sa začína okamihom zistenia, že určitý prípad vyžaduje odborné posúdenie, pokračuje prípravnými úkonmi, nariadením expertízy, znaleckým skúmaním, vypracovaním znaleckého posudku znalcom, ktorý napokon prechádza hodnotiacou fázou zo strany orgánu činného v trestnom konaní a súdu.

Medzi expertízami má významné miesto kriminalistická expertíza (napr. daktyloskopická, mechanoskopická, balistická, písomznalecká, atď.). Patria medzi

najčastejšie používané expertízy v trestnom konaní. Expertízy možno triediť z viacerých hľadísk:²

Podľa diferenciácie použitých odborných znalostí rozlišujeme:

- a) komplexnú expertízu,
- b) komisionálnu expertízu,
- c) súbežnú expertízu.

Ad a) Komplexná expertíza – je to prípad, keď dvaja alebo viacerí znalci budú v tom istom trestnom konaní skúmať tú istú otázku z hľadiska viacerých vedných odborov. Komplexný posudok v tomto zmysle môže podať i jeden znalec, ak má poznatky z viacerých vedných odborov. Tento druh znaleckého skúmania sa vykonáva pri vyšetrovaní veľkých havárii, kde sú potrebné odborné znalosti z rôznych odborov. Pri komplexnej expertíze vzniká otázka, či všetci pribratí znalci zodpovedajú za celý posudok alebo každý len za svoju časť. Treba vychádzať z predpokladu, že znalec väčšinou nemá dostatočné vedomosti aj z iných odborov, a preto nemôže zodpovedne zaujať stanovisko ku všetkým odborným otázkam, ktoré sú potrebné na objasnenie skúmanej veci. Nemožno žiadať od znalca, aby niesol zodpovednosť za časť posudku spracovanú na základe znalostí, ktorými nedisponuje.

Ad b) Komisionálna expertíza – ide o prípad, keď v tom istom konaní dvaja alebo viacerí znalci rovnakej odbornosti budú skúmať tú istú skutočnosť.

Ad c) Súbežná expertíza – pri tomto druhu expertízy budú v tom istom konaní znalci skúmať nezávisle od seba rozličné skutočnosti.

Podľa počtu pribratých znalcov rozoznávame:

- a) expertízu vykonávanú jedným znalcom,
- b) expertízu vykonávanú dvoma znalcami (Trestný poriadok v § 142 ods. 1 obligatórne stanovuje prípady, kedy je treba pribrať dvoch znalcov, v ostatných prípadoch len vtedy, keď ide o objasnenie obzvlášť zložitej skutočnosti, napr. havária lietadla, ťažká dopravná nehoda na železnici, explózia nejakého objektu, atď.).

---

² Musil, J. a kol.: *Kriminalistika. 1. vydání. C. H. Beck. Praha 2001, s. 285*

Podľa postupnosti sa rozoznávajú:

- a) prvotné,
- b) doplnujúce (nariaďujú sa v prípade neúplnosti základných expertíz) a
- c) opakované expertízy (treba ich vykonať ešte raz, ak predchádzajúce sú nejasné, nedostatočné, spochybnené, atď.). Opakované expertízy vypracováva iný znalec.

2.2. Znalecké skúmanie a jeho etapy

Znalecké skúmanie často vyžaduje časovo náročné postupy, dlhodobé skúmanie objektov, opakované pozorovania a pod.. Metódy, postupy a prostriedky používané pri znaleckom skúmaní nesmú narušovať oprávnené záujmy a práva občanov, ich dôstojnosť, česť, atď. Nemôžu byť v rozpore s nijakým platným právnym ustanovením. Aplikované metódy takisto nemajú poškodiť, zničiť skúmaný objekt.

Znalecké skúmanie prebieha v troch etapách, kde rozlišujeme:³

1. vstupnú (zoznamovaciu) etapu,
2. analyticko-syntetickú etapu,
3. etapu vyvodzovania záverov.

Ad 1: Vo vstupnej etape sa znalec orientačne oboznamuje s objektmi expertízy. Konštatuje ich stav v okamihu predloženia. Zároveň určí, ktoré poznatky, metódy a prostriedky využije pri znaleckom skúmaní.

Ad 2: V analyticko-syntetickej etape znalec podrobuje objekty expertízy hlbokému a podrobnému pozorovaniu za použitia rozličných metód. V dôsledku tohto pozorovania konštatuje vlastnosti a charakteristiky objektov.

Ad 3: V etape vyvodzovania záverov znalec formuluje svoje odpovede na položené otázky. Odpovede majú byť jasné, stručné a zrozumiteľné. Niekedy sa nedá poskytnúť jednoznačná odpoveď alebo urobiť jednoznačný záver. Ostane to potom v rovine pravdepodobnosti rôzneho stupňa, pričom sa znalec musí opierať o faktické údaje.

2.3. Spolupráca orgánov činných v trestnom konaní so znalcom v priebehu

znaleckého skúmania v štádiu vyšetrovania trestného činu

Znalecké skúmanie nesmie byť izolované od vyšetrovania. Orgán činný v trestnom konaní má znalca priebežne informovať o nových skutočnostiach, ktoré by mohli mať význam pre priebeh skúmania. Ak sú podklady pre znalca nedostatočné, musí požiadať príslušný orgán o ich doplnenie. Znalec nie je oprávnený dopĺňať si ich sám.

Pri niektorých druhoch expertíz je žiadúce, aby bol vyšetrujúci orgán osobne prítomný pri znaleckom skúmaní z dôvodu možnosti prípadného rozšírenia otázok, obstarania doplňujúcich podkladov, atď.

3. Znalecký posudok, jeho príprava a vypracovanie

Možnosť použitia znaleckého posudku v konaní pred súdom ako jedného z dôkazov sa zakotvila od polovice 18., resp. od začiatku 19. storočia, t. z. že nie je v trestnom procese príliš starý.

Znalecký posudok je samostatným druhom dôkazu a v pomere k ostatným druhom dôkazov nemá privilegované postavenie, pretože význam každého dôkazu v konkrétnej veci bude závisieť od jeho vnútornej sily, logiky, presvedčivosti, autenticity, atď.

Znalecký posudok sa od iných dôkazov odlišuje najmä tým, že:

- objavuje sa až v priebehu trestného konania,
- podáva ho fyzická osoba alebo právnická osoba s odbornými vedomosťami, ktorú do konania pribral orgán činný v trestnom konaní alebo súd, pričom sa opiera i o dôkazy, ktoré sa už vo veci vykonali.

Znalec sa pri podávaní znaleckého posudku nemôže obmedziť vždy len na úzke skúmanie, potrebné na vyriešenie konkrétnej trestnej veci, ale musí skúmať odborné otázky i v širších vzájomných súvislostiach, a tak často zistí príčiny, ktoré umožňovali vznik trestnej činnosti. Je teda možné vykonať aj expertízu v preventívnej práci, v boji proti kriminalite, čo je dôležitá celospoločenská úloha. Treba tiež viac využívať výsledky znaleckého skúmania pri odstraňovaní príčin a podmienok, ktoré spáchanie trestnej činnosti umožnili.

---

³ Tamže, s. 288

Znalcovi treba umožniť, aby sa mohol v potrebnom rozsahu oboznámiť s obsahom spisu a taktiež mu možno dovoliť, aby sa zúčastnil na výsluchu obvineného, svedkov alebo pri vykonávaní iných dôkazov. Pri vypracúvaní znaleckých posudkov znalci postupujú podľa všeobecne záväzných právnych predpisov a inštrukcií ministerstva. Znalec podáva posudok spravidla písomne. Zákon len výnimočne, v jednoduchších prípadoch pripúšťa, aby ho nadiktoval do zápisnice o výsluchu.

Každý znalecký posudok, ako samostatný druh dôkazu musí mať určitú formu a štruktúru. Znalecký posudok tvorí titulná strana, úvod, vlastný posudok, záver, prílohy a znalecká doložka. Čo je obsahom jednotlivých častí podrobne upravuje § 17 ods. 5 a 6 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Posudok musí byť overený odtlačkom okrúhlejšou znaleckou pečiatkou so štátnym znakom a vlastnoručným podpisom znalca. Takto kompletne vyhotovený znalecký posudok je znalec povinný zapísať do znaleckého denníka, ktorý je povinný si viesť.

Keď by som mala porovnať znalecký posudok s odborným vyjadrením a písomným potvrdením, jednak majú rozdielne znaky a jednak spoločné. Hlavným rozdielnym znakom je, že znaleckým posudkom sa objasňujú zložitejšie veci a podať ho môže len osoba, ktorá bola do konania pribratá ako znalec. Odborným vyjadrením a písomným potvrdením sa objasňujú jednoduchšie veci a v prípade potreby výsluchu osoby, ktorá takýto doklad vyhotovila, môže byť vypočítaná len ako svedok. Ich spoločným znakom je, že ide o dôkazy v trestnej veci, ktorými sa objasňujú odborné skutočnosti.

4. Hodnotenie dôkazu vykonaného znalcom

Hodnotenie znaleckého posudku, ako aj iných dôkazov patrí do kompetencie zásadne orgánom činným v trestnom konaní a súde. Znalcovi v žiadnom prípade neprináleží hodnotiť vykonané dôkazy, ani riešiť právne otázky a robiť právne závery. Podaný znalecký posudok sa hodnotí v každom štádiu trestného konania. Je to potrebné z toho dôvodu, že napr. už v prípravnom vyšetrovacom konaní možno na základe znaleckého posudku zastaviť trestné stíhanie pre nepríčetnosť. Znalecký posudok sa hodnotí z formálnej i obsahovej stránky.

Orgány činné v trestnom konaní a súd znalecký posudok hodnotia ako každý iný druh dôkazu podľa svojho vnútorného presvedčenia, ktoré sa má zakladať na starostlivom zvážení všetkých okolností jednotlivo ako i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány

činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán (§ 2 ods. 12 Tr. por.). Pri hodnotení znaleckého posudku je potrebné zamerať sa na tri hľadiská, a to na:

- a) zákonnosť znaleckého posudku – či posudok podal znalec zapísaný do zoznamu znalcov. Ak bol znalec pribratý ad hoc, či takýto znalec zložil zákonom predpísaný sľub, či pribratý znalec nie je vo veci zaujatý a podobne,
- b) závažnosť dôkazu získaného znaleckým posudkom,
- c) vierohodnosť a pravdivosť dôkazu získaného znaleckým posudkom – posudzovanie týchto skutočností je najnáročnejšie, pretože okrem iného sa musí skúmať i súlad s ostatnými vykonanými dôkazmi.

Predmetom hodnotenia sú i pravdepodobné znalecké závery t. z., že znalec pripúšťa viac variantov a vyjadrí sa, ktorý on považuje za najpravdivejší. Ak znalci pripustia viac možných alternatív, ako došlo k spáchaniu skutku, hodnotiaci orgán musí preskúmať všetky alternatívy.

ZÁVER

V každej konkrétnej veci musí orgán činný v trestnom konaní a súd zvážiť, akými dôkaznými prostriedkami bude objasňovať určitú skutočnosť, ktorá je dôležitá pre správne rozhodnutie. Jedným z dôkazných prostriedkov sú aj výsluchy znalcov, znalecké posudky a odborné vyjadrenia. K týmto dôkazným prostriedkom treba pristupovať rovnako, ako ku všetkým ostatným dôkazným prostriedkom. Význam každého dôkazného prostriedku v konkrétnej veci bude závisieť od jeho vnútornej sily, logiky, presvedčivosti, autenticity, atď.⁴ V procese dokazovania musia všetky vykonané dôkazné prostriedky vytvárať jeden súvislý reťazec, v ktorom všetko so všetkým súvisí a vzájomne na seba nadväzuje. Aby orgány činné v trestnom konaní a súd mohli dôjsť k tomuto záveru, musia všetky poznatky starostlivo posúdiť podľa vlastného vnútorného presvedčenia.

Literatúra:

---

⁴ Mathern, V.: *Znalecký posudok jako dôkazný prostriedok v čl. trestnom konaní.. Veda, Bratislava, 1976, s. 12-13.*

- [1] FEDOROVICHOVÁ, I.: Kriminalistické metódy pri dokazovaní. Kandidátska dizertačná práca.
- [2] PF UK, Bratislava 1993.
- [3] KOLÁR, J. - MATHERN, V.: K otázke účasti odborníka a znalca v trestnom konaní. Právny obzor č. 6/1965
- [4] MATHERN, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Veda, Bratislava 1976
- [5] MATHERN, V.: Dokazovanie v československom trestnom procese. Obzor, Bratislava 1984
- [6] MUSIL, J. a kol.: Kriminalistika. 1. vydání. C. H. Beck. Praha 2001
- [7] OLEJ, J.: Slovenská advokácia a nové trestné kódexy. Bulletin slovenskej advokácie. Bratislava 2006

Normatívne právne akty

Z 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom v znení neskorších právnych predpisov

Z 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov

Z 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov

